

Henryk Jagodziński

«Communicatio in sacris» w Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu

Kieleckie Studia Teologiczne 5, 419-432

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Henryk Jagodziński – Mińsk

COMMUNICATIO IN SACRIS
W DYREKTORIUM W SPRAWIE REALIZACJI ZASAD
I NORM DOTYCZĄCYCH EKUMENIZMU

1. Pojęcie *Communicatio in sacris*

Communicatio in sacris (łac. „uczestnictwo w rzeczach świętych”), oznacza uczestnictwo w sprawowanej liturgii, zwłaszcza w sakramentach, innego Kościoła niż własny, przez niektórych określane terminem *interkomunia*¹. Kościół katolicki dopuszcza częściowo i na różnym poziomie uczestnictwo w rzeczach świętych. Na ten temat wypowiedział się Sobór Watykański II w Dekrecie o Kościołach wschodnich katolickich w numerach 26–29:

DKW 26. Współdział w czynnościach liturgicznych (*communicatio in sacris*), szkodzący jedności Kościoła albo zawierający w sobie formalne przyłgnięcie do błędu lub też niebezpieczeństwo zbłądzenia w wierze, zgorszenia i indyferentyzmu, jest z prawa Bożego zabroniony. Praktyka jednak duszpasterska wykazuje, że jeśli chodzi o braci wschodnich, można i powinno się wziąć pod uwagę różne sytuacje poszczególnych osób, kiedy to ani jedność Kościoła nie jest zagrożona, ani nie występuje niebezpieczeństwo, którego należy uniknąć, lecz przynagła konieczność zbawienia i dobro dusz. Dlatego Kościół katolicki, stosownie do okoliczności czasu, miejsca i osób, nieraz stosował i stosuje łagodniejszy sposób postępowania, dając wszystkim środki zbawienia i świadectwo miłości między chrześcijanami przez uczestnictwo w sakramentach i innych czynnościach i rzeczach świętych. Biorąc to pod uwagę, „abyśmy się nie stali przeszkodą do zbawienia z powodu surowości sądu dla tych, którzy się zbawiają” oraz dla coraz większego popierania jedności z Kościołami Wschodnimi, od nas odłączonymi – święty Sobór ustala następujący sposób postępowania:

¹ Por. E. Olivares, *Intercomunione*, w: *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, [red. C. C. Salvador, V. De Paolis, G. Ghirlanda], Milano 1996, s. 588–589.

DKW 27. Zgodnie z wyżej wymienionymi zasadami można chrześcijanom wschodnim, którzy w dobrej wierze pozostają odłączeni od Kościoła katolickiego, udzielać sakramentów pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych – jeśli dobrowolnie o to poproszą i będą mieli należytą dyspozycję. Owszem, również katolikom wolno prosić o te sakramenty tych duchownych akatolickich, w których Kościele są ważne sakramenty, ilekroć doradzałaby to konieczność albo rzeczywisty pożytek duchowy, a dostęp do kapłana katolickiego fizycznie lub moralnie okazałby się niemożliwy.

DKW 28. Również, zakładając te same zasady, zezwala się na współdziałanie katolików ze wschodnimi braćmi odłączonymi w świętych czynnościach, rzeczach i miejscach, dla słusznej przyczyny.

DKW 29. Tę łagodniejszą zasadę współdziałania w świętych czynnościach z braćmi odłączonych Kościołów Wschodnich powierza się czujności i kierownictwu miejscowych hierarchów, aby po wzajemnym naradzeniu się a nawet gdyby tak wypadło, po wysłuchaniu również hierarchów Kościołów odłączonych, kierowali obcowaniem chrześcijan między sobą za pomocą stosownych i skutecznych wskazań i norm.

Dokument ten zarówno odegrał kluczową rolę w powstawaniu późniejszych regulacji prawnych odnośnie interkomunii, jak i stał się punktem odniesienia dla ekumenizmu w Kościele katolickim, wyznaczając kierunki jego praktycznej realizacji. W obecnie obowiązującym Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983, główne *communicatio in sacris*, zawiera kanon 844.

2. Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu

W 1993 Papińska Rada do Spraw Promocji Jedności Chrześcijan wydała Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu², które 25 marca tegoż roku zostało zaaprobowane i potwierdzone autorytetem Ojca Świętego Jana Pawła II i przeznaczone do opublikowania. Dyrektorium to w sposób jasny i syntetyczny dokonało uporządkowania bogatego materiału na temat ekumenizmu, jaki ukazał się w okresie posoborowym, zarówno na poziomie Kościoła powszechnego, jak i Kościołów lokalnych. Dyrektorium z 1993 r. zastąpiło uprzedni dokument tego rodzaju, opublikowany w dwóch częściach w 1967 i 1970 r.³ Obecne Dyrektorium stanowi obowiązujący punkt

² Conseil Pontifical pour l'Unité des Chrétiennes, *Directoire pour l'application des Principes et des Normes sur l'Oecuménisme*, 25 mars 1993, AAS 85 (1993), s. 1039–1119. (dalej Dyrektorium).

³ Secrétariat pour la Promotion de l'Unité des Chrétiennes, *Directoire oecuménique: I. Ad totam ecclesiam*, AAS 59 (1967), s. 574–592; *II. Spiritus Domini*, AAS 62 (1970), s. 705–724.

odniesienia do całej działalności ekumenicznej w Kościele katolickim. Niniejszy dokument zawiera w sobie normy już ustanowione odnośnie zastosowania i rozwinięcia decyzji ostatniego Soboru Powszechnego w kwestii ekumenicznej. Skierowane jest przede wszystkim do pasterzy Kościoła katolickiego, ale dotyczy wszystkich wiernych wezwanych do modlitwy i działania na rzecz jedności chrześcijan pod kierownictwem swoich biskupów⁴. Zadaniem niniejszego dokumentu jest bycie instrumentem w służbie całego Kościoła, a szczególnie dla tych, którzy w Kościele są bezpośrednio zaangażowani w działalność ekumeniczną.

Dyrektorium składa się z pięciu rozdziałów:

1. *Poszukiwanie jedności chrześcijan*. Dotyczy zaangażowania ekumenicznego Kościoła katolickiego bazującego na zasadach doktrynalnych ogłoszonych na Soborze Watykańskim II.

2. *Struktury organizacyjne Kościoła katolickiego służące jedności chrześcijan*. Rozdział ten przedstawia osoby i struktury mające popierać ekumenizmu na wszystkich szczeblach i zasady, które regulują ich działania.

3. *Formacja ekumeniczna w Kościele katolickim*. Przedstawia kategorie osób podlegających formacji: cel, zakres i metody formacji w jej aspekcie doktrynalnym i praktycznym.

4. *Komunia życia i wspólne praktyki duchowe ochrzczonych*. Ten rozdział traktuje o komunii, jaka istnieje z innymi chrześcijanami na bazie sakramentalnego związku chrztu świętego i o zasadach, na jakich powinna się opierać wspólna modlitwa i inne działania sakramentalne. W to działanie włączone są również, w szczególnych wypadkach, niektóre dobra sakramentalne.

5. *Współpraca ekumeniczna, dialog i wspólne świadectwo*. Zawiera zasady i różne formy oraz normy dotyczące współpracy między chrześcijanami mające na celu dialog i wspólne świadectwo w świecie⁵.

Zagadnienie uczestnictwa w rzeczach świętych, w szczególności sposób znalazło swoją realizację w rozdziale czwartym tegoż dokumentu, gdzie oprócz kwestii doktrynalnych zostały również przedstawione niektóre ustalenia natury normatywnej. Normy dotyczące bezpośrednio praktyki duszpasterskiej stanowią główny przedmiot niniejszego artykułu, dlatego też zasadniczo ogranicza się on tylko do kwestii *communicatio in sacris*, jaka występuje w niniejszym dokumencie.

⁴ Por. Dyrektorium, n. 4.

⁵ Por. Dyrektorium, n. 7.

3. Sakrament chrztu świętego w Dyrektorium

Pierwsza kwestia, która została przedstawiona w tym rozdziale, dotyczy sakramentu chrztu świętego. Po przedstawieniu znaczenia chrztu w życiu chrześcijanina sugeruje się, ażeby – o ile to możliwe – różne wspólnoty chrześcijańskie doszły do wspólnej zgody, co do znaczenia i ważności sprawowania tego sakramentu⁶. Szczególnie zaleca się, ażeby dialog odnośnie znaczenia i ważności chrztu pomiędzy władzami Kościoła katolickiego i innych Kościołów i wspólnot dokonywał się na poziomie diecezjalnym lub konferencji episkopatu. W ten sposób umożliwi to dojście do wspólnych deklaracji, w których może być ogłoszone wzajemne uznanie chrztu, oraz mogą być przedstawione sposoby działania w tych przypadkach, które wzbudzają wątpliwości, co do ważności tego sakramentu⁷.

W redakcji wyżej wymienionych deklaracji Dyrektorium zaleca, aby wziąć pod uwagę następujące zasady:

- Chrzest przez zanurzenie lub polanie wodą z formułą trynitarną sam przez się jest ważny. Dlatego też należy uważać za ważny chrzest tych wspólnot, które udzielają chrztu w wyżej wymieniony sposób.
- Wiara niewystarczająca szafarza w tym co dotyczy chrztu, sama przez się nie czyni go nieważnym. Zakłada się natomiast wystarczającą intencję szafarza co do woli ochrzczenia.
- Jeśli wypłyną wątpliwości co do wody i sposobu jej użycia, szacunek wobec sakramentu i szacunek wobec drugiej wspólnoty kościelnej implikują dokonanie serii badań co do zwyczajów i praktyk danej wspólnoty, zanim dokona się jakiegokolwiek stwierdzenia co do ważności chrztu przez nią dokonanego.

W zależności od miejscowej sytuacji i o ile nadarzy się okazja, katolicy mogą podczas wspólnej celebracji razem z innymi chrześcijanami wspomnieć chrzest, który ich łączy. Wspólnie mogą ponowić wyrzeczenie się grzechu i ponowić zaangażowanie się w życie w pełni chrześcijańskie i wyrazić gotowość do współpracy z Duchem Świętym w celu uzdrowienia podziałów, które istnieją między chrześcijanami⁸.

Przez chrzest człowiek zostaje włączony w Chrystusa i w swój Kościół. Dlatego też chrzest nie może być udzielony wspólnie przez dwóch szafarzy należących do różnych Kościołów. Według katolickiej tradycji liturgicznej i teologicznej, chrzest udzielany jest przez jednego szafarza. Jednakże Ordynariusz miejsca, ze względu na specjalne okoliczności lub racje natury pastoralnej

⁶ Por. Dyrektorium, n. 92.

⁷ Por. Dyrektorium, n. 94.

⁸ Por. Dyrektorium, n. 95.

może pozwolić, aby szafarz innej wspólnoty kościelnej uczestniczył w sprawowaniu tego sakramentu poprzez lekturę Pisma świętego lub przez wypowiedzenie jakiejś modlitwy. Natomiast obecność szafarza katolickiego przy chrzcie we wspólnocie niekatolickiej jest możliwa tylko wtedy, gdy chrzest sprawowany w niej nie będzie stał w sprzeczności z zasadami i dyscypliną Kościoła katolickiego⁹.

Odnosnie chrzestnych, Dyrektorium podkreśla fakt, że muszą być członkami tego Kościoła lub wspólnoty kościelnej, w której sprawuje się chrzest, ponieważ nie tylko są oni odpowiedzialni za chrześcijańskie wychowanie ochrzczonego, ale reprezentują również tę wspólnotę i są gwarantami jej wiary i pragnienia bycia w niej ze strony kandydata do chrztu. Bazując jednakże na wspólnym chrzcie i związkach rodzinnych lub przyjaźni, chrześcijanin należący do innej wspólnoty kościelnej, może być świadkiem chrztu, ale tylko razem z chrzestnym katolikiem. Katolik może również pełnić tę funkcję wobec osoby, która ma być ochrzczona w innej wspólnocie kościelnej¹⁰.

Pomimo ruchu ekumenicznego, każdy chrześcijanin ma prawo ze względu na wolność sumienia wejść w pełną wspólnotę z Kościołem katolickim. W rycie inicjacji chrześcijańskiej jest przewidziana formuła w przyjmowaniu takich osób do pełnej jedności. W tych przypadkach władze kościelne mogą zarządzić badanie czy chrzest rzeczywiście miał miejsce i czy został udzielony ważnie. Jeżeli po skrupulatnym badaniu pojawiają się wątpliwości, należy udzielić chrztu *sub conditione*¹¹, z tym, że należy odpowiednio poinstruować ochrzczonego o znaczeniu i motywach tego rodzaju chrztu i udzielić go w sposób niepubliczny¹². Jeżeli osoby te są przyjmowane do pełnej wspólnoty podczas Wigilii Paschalnej, to należy w jasny sposób odróżnić je od dorosłych, którzy również w tym samym czasie przyjmą chrzest¹³. Co do wiernych, którzy przechodzą do pełnej jedności z Kościołem katolickim z kościołów protestanckich wyrosłych z reformy XVI wieku, potocznie zwanych protestanckimi, to przed przyjęciem Komunii eucharystycznej powinni oni przyjąć sakrament bierzmożania w rycie katolickim, niezależnie od tego, czy przyjęli odpowiednik tego sakramentu, czy też nie w ich wspólnocie pochodzenia. Norma ta ma swoje źródło w tym, że do tej pory nie zawarto jeszcze żadnego porozumienia, co do znaczenia natury sakramentalnej, jak i faktu udzielania tego sakramentu we wspólnotach protestanckich¹⁴.

⁹ Por. Dyrektorium, n. 97.

¹⁰ Por. Dyrektorium, n. 98.

¹¹ Por. CIC'83, can. 869.

¹² Por. Dyrektorium, n. 99.

¹³ Por. Dyrektorium, n. 100.

¹⁴ Por. Dyrektorium, n. 101.

4. Wspólna modlitwa

Po zagadnieniu chrztu, następną część nosi tytuł: *Wspólny udział w działalności i zasobach duchowych*.

Wyrażenie „wspólny udział w działalności i zasobach duchowych” obejmuje takie zagadnienia, jak:

- wspólna modlitwa;
- uczestnictwo w kulcie w ścisłym sensie;
- wspólne użytkowanie miejsc i przedmiotów koniecznych do kultu liturgicznego¹⁵.

Według wiary katolickiej Kościół katolicki został obdarzony całą prawdą objawioną, jak i wszystkimi środkami zbawczymi. Jednakże między elementami i darami należącymi do Kościoła katolickiego (np. słowo Boże pisane, życie łaski, nadzieja i miłość), wiele z nich może istnieć poza jego widzialnymi granicami. Ponieważ sprawowanie Eucharystii jest widzialną manifestacją pełnej jedności wiary, kultu i życia chrześcijańskiego, wyrażoną przez szafarzy tego Kościoła, dlatego jest zabronione koncelebrowanie Eucharystii z szafarzami z innych Kościołów lub wspólnot kościelnych¹⁶.

Tam gdzie jest to stosowne, Dyrektorium zaleca, aby zachęcać katolików do zbierania się na modlitwie z innymi chrześcijanami należącymi do innych wspólnot kościelnych. Droga modlitwy sama przez się prowadzi do duchowego pojednania¹⁷. Szczególnie zaleca się tego typu modlitwy w sprawach odnoszących się do wspólnych trosk i potrzeb, jak np. pokój, sprawy społeczne, rodzina, niedostatek, przemoc itd. Także z racji okazji, gdzie dany kraj lub naród chcą wspólnie złożyć dziękczynienie Bogu i prosić o łaski dla całej społeczności przy okazji świąt państwowych, w okresie żałoby narodowej czy dla upamiętnienia poległych za ojczyznę¹⁸. Wspólna modlitwa jest szczególnie zalecana w okresie trwania tygodnia modlitw o jedność chrześcijan i w okresie między Wniebowstąpieniem i Zesłaniem Ducha Świętego¹⁹. Tego typu modlitwa powinna być przygotowana wspólnie przez reprezentantów Kościołów, wspólnot, jak i innych grup. Tego typu celebracje mogą odbywać się w miejscu jednej lub drugiej zainteresowanej wspólnoty, za zgodą wszystkich jej uczestników. W jakimkolwiek by to nie było miejscu wypadałoby, aby odpowiadało wszystkim stronom biorącym w niej udział. I jak zaznacza Dyrektorium miejsca te powinny być odpowiednio wyposażone i sprzyjać

¹⁵ Por. Dyrektorium, n. 103.

¹⁶ Por. Dyrektorium, n. 104.

¹⁷ Por. Dyrektorium, n. 108.

¹⁸ Por. Dyrektorium, n. 109.

¹⁹ Por. Dyrektorium, n. 110.

pobożności²⁰. Za zgodą uczestników ci, którzy podczas celebracji pełnią jakąś funkcję, mogą założyć strój odpowiadający ich kościelnej godności i naturze celebracji²¹. Ponieważ niedzielna Msza św. jest centrum całego roku liturgicznego, katolicy mają obowiązek uczestniczenia w niej w każdą niedzielę i w święta nakazane. Dlatego odradza się organizowanie spotkań ekumenicznych w niedziele i przypomina się katolikom, że pomimo udziału w spotkaniach ekumenicznych w niedziele ciąży na nich obowiązek uczestnictwa we Mszy św.²²

5. Wspólny udział w liturgii niesakramentalnej

Następnym zagadnieniem poruszonym przez Dyrektorium jest wspólny udział w liturgii niesakramentalnej. Kult liturgiczny w tym dokumencie jest rozumiany jako kult sprawowany według ksiąg, zasad i zwyczajów pewnego Kościoła lub wspólnoty kościelnej pod przewodnictwem szafarza lub przedstawiciela danego Kościoła lub wspólnoty religijnej. Kult ten może mieć charakter niesakramentalny lub może zakładać sprawowanie jednego lub więcej sakramentów²³. W niektórych sytuacjach modlitwa oficjalna jakiegoś Kościoła może być przedłożona nad celebrację ekumeniczną przygotowaną na daną okazję²⁴. W celebracjach liturgicznych w innych Kościołach lub wspólnotach, zaleca się katolikom wziąć udział w wykonaniu psalmów, responsoriów, hymnów, w wykonywaniu wspólnych gestów, właściwych dla liturgii Kościoła, który ich zaprosił. Oczywiście wypadałoby przed takim spotkaniem pouczyć wiernych o samych gestach i ich znaczeniu. Jeśli gospodarze wyjdą do nich z propozycją, mogą przeczytać czytanie biblijne lub wygłosić konferencję²⁵. Dyrektorium przypomina o zwróceniu uwagi na zwyczaje panujące w różnych wspólnotach. Podczas nabożeństw liturgicznych katolickich, szafarze z innych Kościołów mogą zająć miejsce i odebrać liturgiczną cześć odpowiednio do ich godności, o ile uważa się to za stosowne. Duchowni katolicy zaproszeni na nabożeństwa do innych Kościołów mogą założyć strój dla oznaczenia ich godności kościelnej, jeżeli będzie to przyjęte przychylnie przez tych, którzy ich zaprosili²⁶.

²⁰ Por. Dyrektorium, n. 112.

²¹ Por. Dyrektorium, n. 113.

²² Por. Dyrektorium, n. 115.

²³ Por. Dyrektorium, n. 116.

²⁴ Por. Dyrektorium, n. 117.

²⁵ Por. Dyrektorium, n. 118.

²⁶ Por. Dyrektorium, n. 119.

Dyrektorium pozostawia do roztropnej decyzji Ordynariusza podjęcie decyzji, o zastosowaniu katolickich obrzędów pogrzebowych w odniesieniu do członkom Kościoła lub wspólnoty wyznaniowej niekatolickiej, pod warunkiem, że nie będzie to przeciw ich woli, lub ich szafarz będzie w niemożności sprawowania tych obrzędów i nie sprzeciwiają się temu generalne dyspozycje prawa²⁷.

Błogosławieństwa zwyczajnie udzielane katolikom mogą być udzielane także innym chrześcijanom na ich prośbę, w zgodności z naturą i przedmiotem tego błogosławieństwa. Publiczne modlitwy za innych chrześcijan żywych lub zmarłych, w ich potrzebach i według intencji innych Kościołów i wspólnot mogą być zanoszone podczas litanii i innych wezwań podczas służby liturgicznej, ale nie podczas anafory eucharystycznej. Antyczna liturgiczna tradycja chrześcijańska nie zezwala na wspomnianie w anaforze eucharystycznej osób, które nie są w pełnej komunii z Kościołem, który sprawuje Eucharystię²⁸.

6. Eucharystia

Odnośnie Eucharystii Dyrektorium zaznacza, że między Kościołem katolickim i Kościołami wschodnimi istnieje ścisła komunია w obszarze wiary, chociaż nie są one w pełnej jedności z nim²⁹. Za każdym razem, kiedy wymaga tego prawdziwa konieczność lub zaleca pożytek duchowy, unikając błędu lub indyferentyzmu, katolik godziwie może się zwrócić do szafarza z Kościoła wschodniego o udzielenie sakramentu pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych, kiedy sam moralnie lub fizycznie nie może się zwrócić do szafarza katolickiego³⁰. Katolik, który pragnie godziwie przyjąć Komunię św. u chrześcijan wschodnich, w miarę możliwości musi zachować dyscyplinę wschodnią odnośnie tego sakramentu. Jeśli dany Kościół rezerwuje Komunię św. wyłącznie dla swoich członków, wyłączając wszystkich innych, to powinien się powstrzymać od jej przyjęcia³¹. Również szafarze katolicy mogą udzielać sakramentu pojednania i pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych tym chrześcijanom z Kościołów wschodnich, którzy proszą o nie spontanicznie i spełniają określone warunki. Również w tych wypadkach należy zwrócić uwagę na dyscyplinę tych Kościołów i unikać wszelkich form prozelityzmu, nawet tylko pozornych³². Podczas liturgii sakramentalnej w jakimś Kościele wschod-

²⁷ Por. Por. Dyrektorium, n. 120; CIC'83, can. 1184; CCEO, can. 887.

²⁸ Por. Dyrektorium, n. 121.

²⁹ Por. Dyrektorium, n. 122.

³⁰ Por. Dyrektorium, n. 123.

³¹ Por. Dyrektorium, n. 124.

³² Por. Dyrektorium, n. 125.

nim, katolicy mogą przeczytać czytanie, jeśli są o to poproszeni. Również chrześcijanin obrządku wschodniego może być poproszony o przeczytanie czytania w analogicznych celebracjach katolickich³³. Szafarz katolicki może być obecny w jakimś kościele wschodnim podczas ceremonii zaślubin sprawowanej według norm tego Kościoła dwóch chrześcijan obrządku wschodniego lub dwóch osób, z których jedna jest wyznania katolickiego, jeśli został zaproszony przez władze danego Kościoła wschodniego i będzie zachowywał przepisy odnośnie małżeństw mieszanych³⁴. Osoba należąca do obrządku wschodniego może być świadkiem podczas małżeństwa katolickiego, jak również katolik może być świadkiem na ślubie sprawowanym według norm obrządku wschodniego³⁵.

7. Współuczestnictwo w życiu sakramentalnym z chrześcijanami z innych Kościołów i wspólnot kościelnych

Kościół naucza, że poprzez sakrament chrztu członkowie innych Kościołów znajdują się w realnej jedności, chociaż niedoskonałej z Kościołem katolickim. Generalnie Kościół dopuszcza do komunii eucharystycznej, do sakramentu pokuty i pojednania, namaszczenia chorych tych, którzy są w jedności wiary i życia Kościoła. W szczególnych okolicznościach i pod określonymi warunkami może być udzielona zgoda na udzielenie tych sakramentów członkom innych Kościołów i wspólnot³⁶. Dyrektorium zaleca, aby biskup diecezjalny, biorąc pod uwagę normy ustanowione przez Konferencje Episkopatu i tegoż Dyrektorium, ustalił zasady, według jakich ma się dokonać rozeznanie sytuacji i udzielanie tychże sakramentów. Ustalając powyższe normy należy również skonsultować je z kompetentnymi władzami wspólnot i Kościołów, których miałyby one dotyczyć³⁷. Podstawowe pytanie, na które należy odpowiedzieć w tym rozeznaniu to: czy dana osoba nie może się zwrócić do własnego szafarza o określony sakrament, czy prosi o niego spontanicznie i czy posiada wiarę katolicką odnośnie tego sakramentu i czy jest do niego odpowiednio przygotowana³⁸. Jeżeli chodzi natomiast o katolików w analogicznych sytuacjach, to mogą się oni zwracać tylko do tych szafarzy, którzy należą do

³³ Por. Dyrektorium, n. 126

³⁴ Por. Dyrektorium, n. 127.

³⁵ Por. Dyrektorium, n. 128.

³⁶ Por. Dyrektorium, n. 129.

³⁷ Por. Dyrektorium, n. 130.

³⁸ Por. Dyrektorium, n. 131.

Kościółów, gdzie dane sakramenty są udzielane ważenie i gdzie istnieje kapłaństwo sakramentalne³⁹. Podczas sprawowania Eucharystii członek innego Kościoła lub wspólnoty innej niż obrządku wschodniego może przeczytać czytanie biblijne za zezwoleniem biskupa. Zarówno członkowie tych Kościołów mogą być świadkami podczas ceremonii małżeńskich w kościołach katolickich, jak i katolicy podczas ceremonii w innych Kościołach i wspólnotach niekatolickich⁴⁰.

8. Wspólny udział w innych dobrach dla życia duchowego i działania

Katolickie budowle sakralne, jak również przedmioty do sprawowania kultu, za zgodą biskupa diecezjalnego mogą być udostępnione wspólnotom i ich szafarzom, którzy nie są w pełnej jedności z Kościołem katolickim, a nie dysponują własnym pomieszczeniem do sprawowania kultu. W analogicznych sytuacjach może być im udzielona zgoda na odprawienie nabożeństw pogrzebowych i ceremonii na cmentarzach katolickich⁴¹. Tam, gdzie istnieją dobre relacje ekumeniczne, dozwala się również wspólne posiadanie lub używanie na dłuższy czas tego samego miejsca kultu⁴². Kiedy biskup udzieli takiego pozwolenia na wspólne użytkowanie lub posiadanie miejsca kultu zgodnie z normami Konferencji Episkopatu lub Stolicy Apostolskiej, należy w sposób roztropny rozwiązać kwestię przechowywania Najświętszego Sakramentu, np. budując oddzielną przestrzeń lub kaplicę⁴³. Zanim zostaną podjęte decyzje odnośnie realizacji wspólnego miejsca kultu, zainteresowane wspólnoty muszą dojść do porozumienia odnośnie zagadnienia poszanowania odmiennych dyscyplin, a szczególnie tego, co dotyczy sakramentów. Poza tym zaleca się sporządzenie pisemnej umowy dotyczącej kwestii finansowych, jak również zobowiązań wobec prawa cywilnego i kościelnego⁴⁴.

W szkołach, szpitalach i innych instytucjach katolickich, Dyrektorium zaleca stworzenie warunków dla opieki duszpasterskiej nad wiernymi innych wyznań chrześcijańskich, oddając im do dyspozycji odpowiednie pomieszczenia do przeprowadzenia kultu⁴⁵.

³⁹ Por. Dyrektorium, n. 132.

⁴⁰ Por. Dyrektorium, n. 136.

⁴¹ Por. Dyrektorium, n. 137.

⁴² Por. Dyrektorium, n. 138.

⁴³ Por. Dyrektorium, n. 139.

⁴⁴ Por. Dyrektorium, n. 140.

⁴⁵ Por. Dyrektorium, nn. 141–142.

9. Małżeństwa mieszane

Określenie małżeństwo mieszane odnosi się do każdego małżeństwa, gdzie jedna strona jest wyznania rzymskokatolickiego, a druga strona ochrzczona należy do Kościoła lub wspólnoty kościelnej, która nie znajduje się w pełnej jedności z Kościołem katolickim⁴⁶. W każdym małżeństwie podstawową troską Kościoła jest zachowanie solidności i stabilności węzła małżeńskiego⁴⁷. Dyrektorium zaleca, aby Konferencje Episkopatów wydały szczegółowe normy odnośnie troski duszpasterskiej wobec małżeństw mieszanych⁴⁸. O ile wymaga tego sytuacja i jest to możliwe należałoby nawiązać kontakty z przedstawicielami innych Kościołów lub wspólnot odnośnie tejże problematyki, nawet jeśli to niesie ze sobą pewne trudności⁴⁹. Kiedy z rozumnej i sprawiedliwej przyczyny zostanie przedstawiona prośba o pozwolenie na zawarcie małżeństwa mieszane, obydwie strony powinny zostać pouczone o celach i właściwościach małżeństwa, które nie mogą być odrzucone przez żadną ze stron. Poza tym żąda się od strony katolickiej, w formie ustalonej przez konferencje episkopatu, aby zadeklarowała, że jest gotowa oddalić wszelkie niebezpieczeństwo porzucenia wiary i obiecać szczerze, że uczyni wszystko, co w jej mocy, aby dzieci były ochrzczone i wychowane w wierze katolickiej. Druga strona powinna być poinformowana o tych obietnicach i odpowiedzialności za nie⁵⁰. Jednakże należy również brać pod uwagę możliwość, że strona niekatolicka może mieć analogiczne wymagania ze strony własnego wyznania. W kontaktach z tymi, którzy mają zamiar zawrzeć małżeństwo mieszane należy zasugerować, aby przed zawarciem małżeństwa omówili kwestię chrztu i katolickiego wychowania dzieci, które się narodzą z tego związku. Ordynariusz miejsca, w rozeznaniu, czy istnieje „rozumna i słuszna przyczyna”, mając na celu udzielenie pozwolenia na małżeństwo mieszane, weźmie pod uwagę wyraźne odrzucenie ze strony niekatolickiej zgody na katolickie wychowanie potomstwa, jeżeli takie miałyby miejsce⁵¹. Rodzic katolicki w wypełnianiu swojego obowiązku odnośnie katolickiego wychowania potomstwa będzie szanował wolność sumienia rodzica niekatolickiego i będzie się troszczył o stabilność oraz zachowanie jedności rodziny. Jeśli pomimo wszystkich wysiłków dzieci nie zostaną ochrzczone w wierze katolickiej, rodzic katolicki nie podlega cenzurom przewidzianych przez prawo kanoniczne w CIC'83 kan. 1366. Mimo to nie ustaje dla strony katolickiej obowiązek wspólnego wyznawania z dziećmi wiary katolickiej⁵².

⁴⁶ Por. CIC'83, can. 1124; CCEO, can. 813.

⁴⁷ Por. Dyrektorium, n. 144.

⁴⁸ Por. Dyrektorium, n. 146.

⁴⁹ Por. Dyrektorium, n. 147.

⁵⁰ Por. CIC'83, can 1125, 1126; CCEO, can. 814, 815.

⁵¹ Por. Dyrektorium, n. 150.

⁵² Por. Dyrektorium, n. 151.

10. Forma zawarcia małżeństwa

Małżeństwo zawarte przez stronę katolicką z członkiem jakiegoś Kościoła wschodniego jest ważne, jeśli zostało celebrowane według rytu religijnego przez szafarza ważnie wyświęconego i jeśli tylko zostały zachowane inne nakazy prawa kanonicznego wymagane do ważności małżeństwa⁵³. W tym przypadku forma kanoniczna jest wymagana tylko do godziwości małżeństwa⁵⁴. Natomiast w przypadku małżeństwa z członkiem należącym do innego Kościoła lub wspólnoty kościelnej jest ona wymagana do ważności⁵⁵. Z ważnych przyczyn Ordynariusz miejsca, zachowując prawo katolickich Kościołów wschodnich⁵⁶, po uprzedniej konsultacji Ordynariusza diecezji, w której będzie sprawowane małżeństwo, może dyspensować stronę katolicką od zachowania formy kanonicznej. Konferencje Episkopatów powinny ustalić zasady, według których wyżej wymieniona dyspensa powinna być udzielona według powszechnej praktyki⁵⁷. Fakt, że niektóre Kościoły lub wspólnoty nakładają obowiązek zachowania ich formy zawarcia małżeństwa nie stanowi jeszcze powodu do automatycznego udzielania takiej dyspensy. Szczególne sytuacje tego rodzaju powinny być przedmiotem dialogu między Kościołami, chociażby na poziomie lokalnym⁵⁸. Należy jednak pamiętać, że małżeństwa sprawowane z dyspensą od formy kanonicznej do ich ważności muszą mieć jakąś publiczną formę celebracji. Dla podkreślenia jedności małżeństwa, nie powinny mieć miejsca dwie oddzielne ceremonie, w których wyrażenie zgody małżeńskiej miałyby miejsce dwa razy. Czy też jedna ceremonia, podczas której pytanie o zgodę małżeńską byłoby skierowane razem przez dwóch szafarzy jednocześnie lub kolejno po sobie⁵⁹. Za uprzednią zgodą Ordynariusza miejsca, ksiądz katolicki lub diakon, jeśli zostali zaproszeni, mogą być obecni lub w jakiś sposób uczestniczyć w ceremonii zawierania małżeństwa mieszanego, kiedy została udzielona dyspensa od formy kanonicznej. W tym przypadku może mieć miejsce tylko jedna ceremonia, podczas której wymiana przyrzeczeń małżeńskich może odbyć się tylko przed przewodniczącym zgromadzenia, gdzie zawierane jest małżeństwo. Na zaproszenie celebransa ksiądz katolicki lub diakon mogą odmówić dodatkowe i odpowiednie modlitwy,

⁵³ Por. Dyrektorium, n. 153.

⁵⁴ Por. CIC'83, can. 1127, § 1; CCEO, can. 834, § 2.

⁵⁵ Por. CIC'83, can. 1127, § 1; CCEO, can. 834, § 1.

⁵⁶ Por. V. J. Pospishil, *Eastern Catholic Marriage Law*, New York 1991, s. 393–394.

⁵⁷ Por. CIC'83, can. 1127, § 2.

⁵⁸ Por. Dyrektorium, nn. 154–155.

⁵⁹ Por. Dyrektorium, n. 156.

dokonać lektury Pisma Świętego, wygłosić krótką zachętę i pobłogosławić parę⁶⁰. Na prośbę narzeczonych Ordynariusz miejsca może zezwolić, aby celebrians katolicki zaprosił szafarza niekatolickiego do uczestniczenia w ceremonii zaślubin, gdzie może on wykonać lekturę biblijną, wygłosić krótką zachętę i pobłogosławić młodą parę⁶¹. Ze względu na fakt, że podczas ceremonii małżeństwa mieszanego według formy katolickiej mogą się pojawić problemy wspólnego uczestnictwa w Eucharystii ze względu na obecność świadków lub gości niekatolików, dlatego też generalnie ma ona miejsce poza liturgią eucharystyczną. Jednakże z ważnej i słusznej przyczyny, biskup miejsca może zezwolić na sprawowanie Mszy św. Jeśli chodzi o udzielenie Komunii św. stronie niekatolickiej podczas zawierania małżeństwa, to należy zastosować ogólne zasady w tej materii, o której już była mowa wyżej. Należy tutaj zaznaczyć, że w podejmowaniu tej decyzji należy wziąć pod uwagę szczególną sytuację, jaką stanowi okoliczność ślubu⁶². Jeżeli została podjęta decyzja o dopuszczeniu do Komunii św. strony niekatolickiej, to trzeba ją pouczyć, że jest to wypadek szczególny i na przyszłość należy zawsze się kierować zasadami odnośnie dopuszczenia niekatolików do Komunii św., które mówią o spełnieniu określonych warunków, aby móc przyjąć ten sakrament. Gdy strona niekatolicka nie zna tych warunków, to również obowiązkiem duszpasterze jest ją o nich pouczyć.

W wielu miejscach niniejszego Dyrektorium powierza się ustalenie konkretnych norm Konferencjom Episkopatów poszczególnych terytoriów, jak też i biskupom ordynariuszom. Czy też uzależnia się aplikacje tychże norm od ich roztropnej decyzji. Wszystko to zwraca uwagę na fakt, że konkretne zastosowanie tychże norm jest uzależnione od lokalnej sytuacji. Rozeznanie tejże sytuacji powierzone jest roztropności pasterzy, którzy powinni dołożyć wszelkich starań, aby tę sytuację naprawdę dobrze poznać i aby podjęte decyzje służyły przede wszystkim zbawieniu dusz, które zawsze winno być w Kościele najwyższym prawem. Nie zawsze bowiem wykorzystanie tych możliwości, które dopuszcza prawo służy temu celowi. Szczególnie w czasach obecnych, gdzie tak rozpowszechniony jest relatywizm i indyferentyzm religijny, należy unikać tych okazji, które mogłyby stać się powodem dla wiernych błędnego mniemania, że w istocie nie ma większych różnic między poszczególnymi religiami.

⁶⁰ Por. Dyrektorium, n. 157.

⁶¹ Por. Dyrektorium, n. 158

⁶² Por. Dyrektorium, n. 159.

Sommario

COMMUNICATIO IN SACRIS NEL DIRETTORIO SULL'APPLICAZIONE DELLE NORME SULL'ECUMENISMO

L'articolo sopra presentato, intitolato „*Communicatio in sacris*” nel *Direttorio sull'applicazione delle norme sull'ecumenismo*, è dedicato all'analisi delle norme esistenti nel vigente Direttorio ecumenico. Esso affronta una questione pastorale con forti implicazioni teologiche e giuridiche, concernenti la partecipazione attiva di un fedele ai riti sacri, e in particolare ai sacramenti, celebrati da una comunità cristiana non in piena comunione con la Chiesa cattolica, e, reciprocamente, la partecipazione di fratelli ancora separati alla liturgia cattolica.

Nella prima parte dell'articolo l'autore presenta la nozione di *communicatio in sacris*; successivamente viene richiamato l'insegnamento del concilio Vaticano II al riguardo, soprattutto quello esposto nel Decreto conciliare *Orientalium Ecclesiarum*, n. 26–29.

Dopo tale introduzione, viene tratteggiata una breve storia del Direttorio e viene sintetizzato il suo contenuto. Quindi esaminati i seguenti ambiti di comunicazione: il battesimo, la preghiera comune, la partecipazione nella liturgia sacramentale, nell'Eucaristia, nella restante vita sacramentale, la condivisione in attività e risorse per la vita spirituale, i matrimoni misti e la forma di celebrazione del matrimonio.

Alla fine, l'autore sottolinea un fatto: l'applicazione concreta di queste norme dipende in gran parte dalla sensibilità delle persone e delle comunità e dalle situazioni locali. L'esame di tali circostanze è stato affidato alla prudenza dei pastori. Non a caso il Direttorio lascia spesso ampi spazi di applicazione delle sue norme alla competenza delle Conferenze Episcopali o ai Vescovi diocesani o degli Ordinari.

Ks. dr Henryk Mieczysław JAGODZIŃSKI – ur. w 1969 w Małogoszczy, doktorat z prawa kanonicznego uzyskany na Pontificia Università della Santa Croce w Rzymie, obecnie Sekretarz Nuncjatury Apostolskiej w Chorwacji. Publikacje: *Il diritto amministrativo della Chiesa nella letteratura canonistica polacca*, Roma 2001, s. 633; w „*Ius Ecclesiae*”, XIV (2002), s. 286–288; recenzja książki Sennen Corrà, Bruno F. Pighin, *Il vescovo emerito. Riflessioni confidenziali e profilo giuridico*, „Diocesi di Concordia – Pordenone”, Pordenone 2001, s. 51; *Dyplomacja papieska: historia i współczesność, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji na Białorusi*, w: *Polska mniejszość narodowa w Europie Środkowo-Wschodniej. Nowe problemy i wyzwania wobec współczesnych przemian w państwach regionu*, red. Zdzisław J. Winnicki, Wrocław 2005, s. 177–186. Publikował także w „Kieleckich Studiach Teologicznych”.